

1942, november 1. List pravdepodobne určený Salymu Mayerovi, v ktorom G. Fleischmannová konštatuje uspokojivú situáciu v pracovných táborech a navrhuje ďalšie spôsoby ich financovania. Konštatuje taktiež, že kvôli nedodržaniu dohôd sa obáva nemilosti nemeckého poradcu a ďalšieho prehľbovania tragédie.

Zatiaľ čo prebiehajú naše rokovania, musím Vám oznámiť toto:

Pracovné tábory

Tento pre nás životne dôležitý úsek práce nadobudol teraz najvyššiu aktuálnosť. Výsledkom rokovaní vlády bolo, že v súvislosti s uskutočňovaním tohto plánu treba navštíviť Maďarsko, aby sa tam, ako aj so Salym definitívne upravila otázka subvencovania. K tejto návšteve by malo dôjsť tento týždeň a pobyt by sa mal pretiahnuť na 10 až 12 dní. Subvencovanie sa musí za každých okolností dokonale upraviť, lebo v negatívnom prípade by sa situácia maximálne zhoršila, resp. by došlo k ďalšej deportácii. Jeden pán z Miklosovej vlasti,¹⁰⁸ ktorý tam zastáva rozhodujúcu pozíciu, tu bol minulý týždeň a hovoril o tamojšej situácii. Medzitým sa tam pripravuje pôda a ja dúfam, že tento pobyt prinesie predpokladaný výsledok. Z rokovaní s vládou pre nás vyplýva znepokojivá situácia, lebo požiadavky prekračujú aj maximum našich možností. Nás by potešilo už to, keby sme sa mohli dohodnúť na mesačnej subvencii 150 Alafim Natans. Túto sumu nemôžete zadovážiť sám, mala by sa zohnať spolu s maďarskými priateľmi. Potom Vás odtiaľ zavolám, aby ...[nečitateľný text] ... sa uskutočnili ďalšie rokovania; my ešte vždy nemôžeme vykázat' nijaký výsledok; prosím Vás čo najdôraznejšie, aby ste konečne vyhovelí našej žiadosti, lebo ste naozaj mali dostatok času na zaujatie kladného stanoviska.

V prílohe Vám zasielam koncept, v akom zmysle by ste mohli napísať ústredni. Počet dosadíte potom, len čo dostaneme vyjadrenie z Maďarska.

Situácia v táborech samotných je veľmi uspokojivá. Ide o asi 2000 ľudí a okrem detí a niekoľkých starých ľudí sú všetci zamestnaní denne plných 8-9 hodín v dielnach, zriadených v rozličných pracovných táborech. Výrobky týchto dielní (pánska konfekcia, nábytkárske

¹⁰⁸ Spojenie Miklos vyjadruje slovo Maďar. Ide teda o Maďarsko, kde ako vedúci predstaviteľ maďarskej podzemnej záchranej organizácie pôsobil Rezső Kaszner. Táto záchranná organizácia po vzore Pracovnej skupiny nadviazala spojenie s Wislicenyem v snahe zabrániť deportáciám maďarských židov do koncentračných táborov. Wisliceny po obsadení Maďarska 19.3.1944 pôsobil v Eichmannovom komande v Budapešti. Kaszner je autorom rozsiahlej správy o židovskej záchranej organizácii v Budapešti z rokov 1942-1945, v ktorej odkryl niektoré súvislosti týkajúce sa záchrany maďarských židov. Po vojne bol na neho spáchaný v Jeruzaleme atentát.

výrobky, stolárstvo, výrobky luxusného koženého tovaru, hračky, výroba bielizne, klobúkov a čiapok, kartonážne výrobky atď.) sú dodávané veľkým tuzemským firmám a čiastočne, podobne ako nábytkárske výrobky, správam štátnych kúpeľov a stavebným družstvám. Tieto dielne sa v súlade so súčasným zväčšovaním táborov neustále rozvíjajú, sú vzorne organizované, čo po vykonanej kontrole s uznaním konštatovali najvyššie nežidovské miesta.

Tieto dielne však vôbec nestačia na to, aby plne zamestnali súčasné táborové osadenstvo. A pretože do týchto táborov plánujú previesť ďalších 3 000 až 5 000 židovských duší, stalo sa veľmi páčivým problémom zriadenie nových dielní, ako aj ubytovní pre nových obyvateľov táborov, zadováženie nového strojového parku, ako aj potrebných nástrojov a pomocných materiálov; na jeho zvládnutie treba čo najskôr zaobstarať potrebné prostriedky, aby tieto výdavky nezaťažili štát. Treba poznamenať, že aj všetky plánované rozšírenia podnikov umožnia plnú zamestnanosť, lebo pri panujúcom nedostatku robotníkov jestvuje veľký dopyt po výrobkoch týchto táborových dielní. Pri zriaďovaní týchto nových dielní a pri začleňovaní nových, zväčša nevyškolených ľudí do dielní je jasné, že je potrebný istý prechodný čas, aby sa dosiahla plná výška produkcie a tým aj možnosť vydržiavať tábory z vlastných síl. Samozrejme, okrem začleňovania početných nevyškolených pracovníkov pôsobí tu tiež fakt, že do táborov umiestňujú aj veľký počet detí a práceneschopných rodinných príslušníkov, pre ktorých sú potrebné osobitné príspevky, ktoré musíme poskytnúť my. Začleňovanie toľkých ľudí (plánuje sa 7 000 až 8 000) do pracovných táborov, pravdaže, vyžaduje rozsiahlu sociálnu činnosť ako starostlivosť o malé deti, mládež, spoločné kuchyne, výchovu a vyučovanie mladistvých, ambulatóriá, domy pre nevládných, starobince a všetku inú nevyhnutnú sociálnu prácu a hygienickú starostlivosť, čo všetko musí byť pokryté židovským sektorom. Bolo by treba ešte poznamenať, že sa principiálne dbá o to, aby v existujúcich dielnach bola v škole odrastená mládež odborne školená a profesne pripravovaná na nejaké remeslo. S touto prácou sa s veľkým úspechom začalo už teraz a v zvýšenej miere sa v nej má pokračovať. Doteraz sa tiež podarilo na dobré odborné sily profesne preškoliť a vzdelat' väčší počet obyvateľov táborov starších ročníkov. Tu ešte treba podotknúť, že k pracovným táborom sú pričlenené aj poľnohospodárske podniky, ako chov dobytky a hydiny a zeleninové hospodárstvo, čo všetko má slúžiť na čiastočné zásobovanie táborov najpotrebnejšími poľnohospodárskymi výrobkami. Tieto hospodárstva treba ešte veľmi intenzívne budovať, aby zaručili zodpovedajúce zásobovanie táborov.

Ako je zrejme z týchto zistení, bude sa život väčšej časti tu zostávajúcich Židov sústreďovať v pracovných táboroch, z čoho je jasne zřejmý ich veľký význam nielen z

hľadiska deportácií, ale aj ďalšieho spoločného života tunajších Židov v celej veľkosti a problematike.

Pri zohľadňovaní všetkých týchto okolností dospeli sme po zrelej úvahe k presvedčeniu, že by bolo správnejšie ustúpiť od zásady subvencovania na osobu a na deň, lebo by sa mohla ukázať ako príliš nákladná a podľa okolností by mohla aj druhú stranu podnietiť k tomu, aby sústreďovanie v pracovných táboroch naďalej presadzovala. Naproti tomu by sme chceli obhajovať mesačne pevne stanovené paušálne subvencovanie, ktorého prírmeraní výšku stanovujeme na 150 Alafim Natans.

Prosíme Vás preto, aby ste nám definitívne zaslali svoje rozhodnutie; teraz musíme túto záležitosť celkom vyjasniť, pretože rozšírenie táborov treba zabezpečiť v plnom rozsahu.

Kadmon

Skutočnosť, že sa tento ťažký a tvrdý boj za zastavenie deportácií natoľko podaril, treba predovšetkým pripísať tomu, že bola čiastočne uspokojená rodina Josefa a Wilhelma a že sa museli splniť aj ďalšie sľuby; že sme totiž od Vás dostali nateraz prvú minimálnu pomoc pre Kehilah a Plitim,¹⁰⁹ zatiaľ čo naše záväzky boli neporovnateľne vyššie; museli sme sa preto odhodlať k zložitým finančným operáciám. Momentálne sme sa dostali do situácie, ktorá pred nás postavila takmer neprekonateľné ťažkosti. Dodržali sme a dodržiavame platobné termíny a pri nedostatku prostriedkov poskytli nám peniaze priatelia, ktorí naliehajú na vrátenie o to viac, že sami pôsobia ešte v árijských firmách a preto je vrátenie týchto prostriedkov nevyhnutné. Na druhej strane sa nám pri termínoch splatnosti veľa krát nepodarilo uspokojiť rodiny Wilhelma a Josefa, čo ešte ťažšie a takmer tragicky vplýva na našu prácu, pretože sa kvôli ich nahnevaniu neustále musíme obávať ich negatívnej reakcie v otázke deportácií. Môžete si byť istý, že sme sa k tomuto systému mohli odhodlať iba s veľmi ťažkým srdcom, no v našej situácii musíme. Žiaľ, siahť aj k nevyberaným prostriedkom. Preto je krajne dôležité, aby ste nám v našej nesmierne ťažkej situácii aj v tomto smere pomáhali a zariadili cez kuriérov materiálnu pomoc na vyplatenie týchto záväzkov. Na margo Vašej už často citovanej depeše, podľa ktorej zariaďujete želateľné „cez Josef v Maďarsku“: doteraz sme Vašu sľúbenú pomoc nedostali.

Pre Vašu orientáciu Vám oznamujem, že naše akútne záväzky obnášajú asi 90 Alafim Natans, nechávam na Vás, ako nám dodať v našej katastrofálnej situácii čo možno najviac. Rada by som zdôraznila, že odkedy sa uskutočnili naše rokovania, ráтали sme s Vašou

¹⁰⁹ Pomoc pre židovskú komunitu na Slovensku a pre deportovaných.

sľúbenou pomocou a preto som nemohla predpokladať, že sa dostaneme do takej krajne nebezpečnej situácie

Pomoc pre Kehilah a Plitím

Ďakujeme Vám čo najsrdečnejšie za pomoc zaslanú kuriérom. Tých 20 Alafim Natans sme cestou Hawarah¹⁰ zamenili za 452 550 Josefs. Polovica tejto zásielky bola použitá pre Kehilah, druhá polovica rozličným spôsobom pre väzňov v Poľsku, zaslaná cez Schlichim. Museli sme voliť rozličné spôsoby zaslania podľa toho, ako sa dарило čo najpriaznivejšie využiť situáciu a možnosti. Pri terajšom obosielení sme obišli dosť priaznivo. Očakávali sme viac, aj keď sme tentoraz vybrali osobitne spoľahlivých Schlichim, ktorí nám dávali najväčšiu záruku úspechu a okrem prevodu peňazí vykonávali aj iné služby, k čomu sa ešte vrátim.

Ešte na rozdiel od môjho posledného telefonického rozhovoru s Natanom Vás tentoraz prosím, aby ste nám po kuriérovi poslali pre Kehilah a väzňov po 20 Alafim Natans pre októbrovú a novembrovú splátku, čiže 40 Alafim Natans a to spôsobom, aký kuriér odporučí.

Rokovali sme s úradmi, aby bolo dovolené väzňom zasielať staré šatstvo. Obdržali sme zásadný prísľub pod podmienkou, že cez Bertholda dostaneme k dispozícii Natans. Z toho dôvodu som Vás pri našom telefonickom rozhovore požiadala, aby sme Vami pre tieto účely už avizovaných 10 Alafim Natans dostali k dispozícii cez Bertholda a nie cez kuriéra. Tento obnos, resp. jeho ekvivalent sme dostali; chceme z neho zabezpečiť nákup starých vecí a zaslať ich väzňom. Vzhľadom na to, že rokovania ešte celkom nedozreli, prosím Vás, zašlite tých 10 Alafim Natans pre väzňov, ako aj 10 Alafim pre Kehilah kuriérom, pokiaľ by som nedala iný pokyn. Ako veľmi dôležité je uskutočnenie akcie so šatstvom, nemusím azda osobitne zdôrazňovať; poukázala som predsa už na to vo svojej predošlej správe.

Pomoc pre Plitím, resp. na október a november po 20 Alafim Natans pre Kehilah a Plitím.

Musím Vám, žiaľ, oznámiť, že sme teraz dlhší čas nedostali takmer nijaké správy, resp. vyskytli sa také ťažkosti s poštou, že sa takéto legálne spojenie zdá ako nemožné. Takisto sme v týchto dňoch obdržali správu, že legálnym prevodom poukázané obnosy nebudú väzňom momentálne vyplatené. Sme preto nútení orientovať sa iba na prácu Schlichim. Minulý týždeň sme mali možnosť vypraviť dvoch z už spomenutých Schlichim, ktorí patria medzi našich najlepších. Týchto sme poverili, aby všade vycestovali a zistili stav

¹⁰ Prostredníctvom finančného transferu.

vecí. Za zistenie každých sto adries dostanú potom stanovený obnos. Okrem toho viezli so sebou nielen peniaze, ale aj veľa iných predmetov a my dúfame, že tieto dary adresáti dostanú. Títo Schlichim sú už vyskúšaní a prinášajú nám vlastnoručne podpísané potvrdenia o príjme. Vzhľadom na krajne nebezpečnú a namáhavú prácu, ktorú títo Schlichim majú robiť, ukázala sa realizácia tejto transakcie síce drahá, ale jej spoľahlivosť je plne zaručená. Schlichim sme aj poverili, aby priniesli potvrdenia o prijatých zásielkach darov z lásky, ktoré Vám potom pošleme. Z mnohých listov, ktoré nám Schlichim doniesli, vidno, že väzni nemôžu zasielať potvrdenie o príjme, resp. nie cestou pošty; avšak z týchto listov je zrejmé, že zásielky darov z lásky dochádzajú v relatívne vysokom percente. Som preto tej mienky, že tieto zásielky majú pokračovať, lebo sú pre tých nešťastníkov neobyčajne dôležité.

Zo správy, ktoré cez Schlichim dostávame, vidno, že nekonečne veľká tragédia, ktorá sa tam odohráva, stále pokračuje. Máme správy poukazujúce na to, že až približne 50 % vysídlených už nie je nažive. Nielen v dôsledku hladu, choroby a nedostatočného oblečenia, ale aj násilných opatrení. Tieto správy sa zakladajú na niekoľkých konkrétnych informáciách, týkajúcich sa určitej oblasti (Lubartow).

So všetkou činnosťou sa teraz musíme zasaadiť o to, aby sa pomoc väzňom prostredníctvom Schlichim zintenzívnila. Tak ako na všetkých iných úsekoch práce považujeme za svoju prvú a samozrejmu povinnosť pomáhať našim väzňom aj z vlastných prostriedkov. V tejto oblasti sme už vykonali čosi veľké a krásne, napriek tomu tu naši priatelia celkom vykrvácali. Rátame preto s Vašou pomocou; vieme, že slúžite veľkým ideálom a urobíte všetko, aby ste toto najväčšie dielo ľudskej lásky čo najúčinnejšie podporili.

Yad Vashem, Jeruzalem, SM 20/93